

HASANKEYF'E HEMEN GİDİN (*)

Ayşe ERZAN(**) - Fotoğraflar: Füsun ERTUĞ

Hasankeyf'e gidin. Sular altında kalmadan bir kez görebilmek için değil, Sular altında kalmamasının ne kadar gerekli olduğunu anlayabilmek için. Sular altında kalmasın diye. 19 Mayıs tatilinden yararlanarak Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın düzenlediği geziye katılıp, Mardin, Midyat ve civarı ile birlikte Hasankeyf'i de görme şansına sahip oldum. O güne kadar görmüş olduğum fotoğrafların Hasankeyf'i anlatabilmekten ne kadar uzak olduğunu farkedince şaşırdım. Hep bildik fotoğraflar, modern bir karayolu köprüsünün katettiği Dicle'nin üzerinde, kümbetimsi birtakım köprü kalıntılarını gösteriyor.

Haydi bilemediniz, buna ek olarak köprü'nün kıyıya bittiği yerde düz damlı evlerden oluşan, ama su gibi bir (Artuklular'dan kalma) minarenin süslediği köyün kuşbakışı görünüşü kareye girmeyi başarıyor.

İnanması zor ama tüm bu fotoğraflar, üzerinden çekildikleri için, Hasankeyf'i bunca önemli kılan ana kütleyi dışarda bırakıyorlar. Dicle'nin muhteşem bir kavsinin bıçak gibi keserek biçimlediği devasa bir kaya kütlesi üze-

Kale Kapısı

(*) Cumhuriyet Dergi/23 Temmuz 2000

(**) Prof. Dr. TÜBA Üyesi

rinde Artuklular'dan, Eyyubiler'den ve Akkoyunlular'dan kalma kale, saray, ulucami harabeleri ve her halde taş devrinden beri meskûn ve bu kütleyi karınca yuvası gibi delik deşik eden mağaralar var. İpek yolunun Dicle'yi geçtiği bu noktada Hasankeyf, Ortaçağ'da Endülüs'ten Hindistan'a kadar neredeyse kesintisiz uzanan bir medeniyetler silsilesi içinde hem birçok veriyi bir araya getiren hem de tamamıyla kendine mahsus bir Anadolu kenti. Eyyubi krallığı, Salahattin Eyyubi devrinde (1172-1193) Mısır, Suriye ve Irak'ı da kapsayan bir alanda hükümlan olmuş, 1250'de Mısır'da, 1260'ta Moğol istilası ile Anadolu'da gücünü yitirmiş ve 15. yüzyılda Akkoyunlular tarafından ortadan kaldırılmış bir Kürt devleti. Artuklular ise, 12. yüzyıl başlarından 13. yüzyıla değin Anadolu'nun güneyinde hüküm süren bir Türkmen hanedanı.

Sözünü ettiğim tepeye tırmanmaya başladığınızda sizi kalenin kırmızımsı taştan yapılma olağanüstü zarif kapısı karşılıyor ve daha küçük ölçekte de olsa, Hindistan'da "Moğol" devrinden kalma abidevi kale kapılarını çağrıştırıyor. Giderek kalıntıları ayırdetmekte zorluk çektiğiniz tırmanış boyunca, kayalar bir tarih öncesi hayvanının kemikleri gibi, organik bir etki bırakıyor üzerinizde. Tepeden inip de köprü'nün yakınına gittiğinizde, İpek Yolu üze-

Eyyubi döneminden bir cami, Ulu Cami

rinde bu köprünün niye bu kadar ün yaptığını yine şaşarak anlıyorsunuz. Anıtsal köprü ayağı kalıntılarının iki katlı olduklarını, yani vaktiyle köprünün tamamının üzerinin, en aşağı dört metre yüksekliğinde bir damla örtülü olması gerektiğini farkediyorsunuz. Şu an yürürlükte olan projeler uyarınca, bu kent yedi yıl içinde Ilısu barajının suları altında kalacak.

Üzerinde, ülke ve dünya kültürünün ortak tarihi mirasına ait kalıntılar olmamış olsa dahi,

Dicle'nin kavsinin kestiği o dağ gibi kaya o kadar görülmeye değer bir doğa yapısı ki, baraj altında filan kalmasına uygar bir ülkede kesinlikle izin verilmez.

Belki bundan elli yıl önce verilebilirdi. Bizim egemen siyasal kültürümüz de, kalkınma modelimiz de, devlet adamlarımız da, elli yıl evvelinden kalma oldukları için böyle anakronizmalarla (çağdışlıklarla) sürekli boğuşmak zorunda kalıyoruz. Ve üstelik, yapılan bu yanlışın hangi önlemler alınarak nasıl düzeltilebileceği ya da neresinden dönülebileceğinin, hem de acilen, tartış-

Kendine saygısı olan bir toplum, aşmış olduğu bir kavrayış düzeyinde yapmış olduğu seçimlere mahkûm olamaz. Kararların durdurulmaları mümkündür.

şılması yerine, bütün bu "proje gerekleri"nden sanki tanrı buyruğu ya da önüne geçilemez bir doğa felaketi imişçesine söz ediliyor. Akıllı organizmaların en büyük hasletlerinden biri, değişen koşullar karşısında yönünü değiştirebilmesi, ya da yanlışından dönmeye ikna edilebilmesi olmalı.

Daha birkaç yıl önce, Portekiz'de, Douro nehri üzerine yapılması ve ülkenin elektrik ihtiyacının önemli bir yüzdesini karşılaması planlanan barajın inşasında, tünellerin projelendirme çalışmaları sırasında bazı kaya resimleri bulunması üzerine, bir yıl kadar süren ve çok geniş yankı bulan tartışmalar sonucunda vazgeçildi.

Kaleye Çıkış

Bunun örneklerini çoğaltmak zor olmasa gerek. Ortak doğal ve kültürel mirasın geri getirilemezliği, yerine konulamazlığının ötesinde, gelişkin bir yaşam kalitesi için ne kadar önemli olduklarının giderek daha iyi anlaşılması, insanları, bir yandan bunları koruyarak sürdürülebilir ekonomik kalkınma stratejileri geliştirmek için giderek daha yaratıcı, çok yönlü sosyal-ekonomik modeller ve çözümler aramaya yönlendiriyor.

Deprem sonrasında çekingen bir umutla farkettiğimiz gibi, ülkemizde böyle fahiş duyarsızlıklarla hiç ölçülemeyecek derecede gelişkin reflekslere sahip bir kamuoyu oluşmaya başladı. Bu kamuoyu, kendi adına alınan kararları ve sonuçlarını izlemeye, denetlemeye ve düpedüz ehliyetsizlik, vurdumduymazlık ya da sorumsuzlukla yapılan yanlışlar için hesap sormaya başlıyor. Bu yönelimin ürünü olan "Hasankeyfi kurtaralım" kampanyalarını da sevinçle izliyoruz. Yine de bana bu kampanyalarda pek söylenmeyen bir şey, tuhaf bir eksiklik varmış gibi geliyor. O da, sürekli tarihsel kültürel mirastan

söz edilirken, orada, şu anda oturan insanlar sanki hiç yokmuş gibi davranılması (25 Haziran ve 9 Temmuz tarihli Cumhuriyet Dergi'de, bu eğilimin tersine bir duyarlılığı sevinerek algıladım). Bize çocukken öğretilen "orada bir köy var uzakta/ görmesen de, bilmesen de o köy senin köyündür" tekerlemesinden irkiltici bir kopuş var sanki. Benim yaşımdaki İsrailli arkadaşlarımın, "ama o vakitler buralarda zaten kimse oturmuyormuş ki," türünden (gayet samimi) laflarını düşündürüyor insana.

"Terör" gerekçesi ile olduğu kadar çok sayıda insanın "ekonomik kalkınma" gerekçesi ile zorla yerinden yurdundan olacağı bir Türkiye'nin daha mutlu bir Türkiye olacağından ciddi kuşkularımız olmalı. İnsanın yaşam kalitesini en can alıcı biçimde inciten, zedeleyen şeylerden biri zorunlu göç olsa gerek. Bu durumda zorunlu göç, o yerlerin, köylerin, tarihsel kentlerin haritadan silinmesi ile katmerleniyor, hepimiz için geri dönülemez bir kaybı, yoksullaşmayı birlikte getiriyor; hepimizin yaşamını zedeliyor.

GAP projelerinin insani boyutunun ne anlama geldiğini eğer şimdi şimdi farkediyorsak, bu projelerin - ve onları üreten ekonomik-toplumsal varsayımların, kriterlerin ve hedeflerin acilen eleştiri süzgecinden geçirilmeleri gerekiyor. Kendine saygısı olan bir toplum, aşmış olduğu bir kavrayış düzeyinde yapmış olduğu seçimlere mahkûm olamaz. Bu kararların, sonuçları ile birlikte değiştirilmeleri hatta yer yer durdurulmaları mümkündür!

KAYNAKÇA

Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (YEN Yayın, İstanbul 1997) Cilt 2, s. 762.

Bkz. <http://www.metu.edu.tr/home/wwwmuze/ilisu.html>

Bernard Lewis, The Middle East (Simon and Schuster, N.Y. 1995), s. 91.

AnaBritannica (Ana Yayıncılık ve Encyclopedia Britannica Inc., İstanbul 1988) Cilt 8, s.411.

Şerefhan, Şerefname - Kürt Tarihi (Ant Yayınları, İstanbul 1971) s. 173 - 187.

A.g.e., Cilt 2, s.362.

Not: Tarih Vakfı'nın düzenlediği, Bünyad Dinç'in Mardin ve yöresinde çektiği fotoğraflardan oluşan sergi Darphane'de 30 Temmuz'a kadar izlenebilir.